

Biharmegyén és Aradmegye északi részén. Temesmegyének pedig egész hosszán vezetett át, (bár e megyékben a határvonal még nincs kiderítve) a Karas vizéig s illetve a Dunáig terjedő római sánczokkal összefüggésben s hogy az ezen határon innét eső terület állandóan barbárok, még pedig a jazyg-ok kezében volt, a mint arról a barbárokra valló régészeti sűrű leletek is tanuskodnak.¹

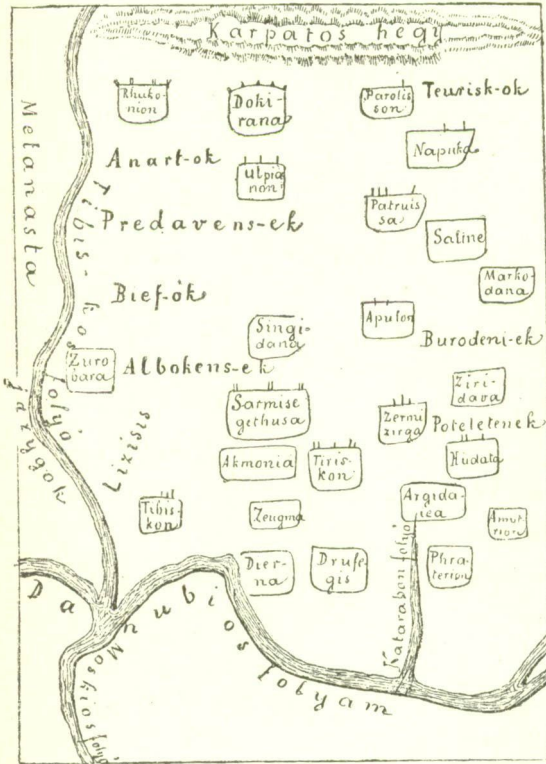
3)

Földrajzi további tájékozás Jazygiában. — Városunk nem Ziridana, hanem Lizisis határára esik. — Nemcsak a jazyg városok, hanem a jazyg néptörzsek is jelöltenek a térképen. — E néptörzsek műveltségi állapota, jellemzése s régiség leletei.

A jazyg-ok városait csupán Ptolemaios sorolja fel, még pedig északtól délre haladván, ily rendben: Uskeyon, Gormanon, Abiéta, Parka, Trisson, Kandanon, Pession, Partiskon. A Tisza

¹ Torma, A limes Dacicus felső része. Ért. a tört. tud. köréből 1882. 41. Nem látszik azonban eléggé bizonyítottnak s az irott adatokkal összhangzónak Torma állításai közt az, hogy a Bihar- és több megnevezett megyékbeli Csörsz-árkok s az u. n. Római-sánczok egyremásra római eredetűek lennének, s hogy a rómaiak eredeti terve az lett volna, hogy a Tisza-Duna között is tartományukká tegyék. E részben a helyi hagyománynak sem lehet hitelt adnunk, mely nagyra van azzal, hogy itt és ott római sáncz maradványait mutogatja. Ilyen sáncz nyomait akarják látni némelyek a mi határunkban is, Szentes és Derekegyháza irányában.

keleti partján (Ptolemaios szerint már Dáciában) esnek, Partiskon átellenében, ettől kissé délre, de nem épen a Tisza partján, Zurobara, ettől délre Lizzis. Ptolemaios magyarázói és térképe

24. sz. A tiszántúli vidék Ptolemaios legújabb felfedezett térképe szerint.

másolói azonban e városok elhelyezésében igen eltérnek egymástól. Szombathy nevezetesen, ki hazai iróink közt önálló kutatások alapján indult el, Zurobarát Zenta, Partiskont Szeged tájára,

Ziridana-t pedig ezzel átellenben Vászár hely határára helyezi.¹ Így járnak el Spruner és Jausz ókori térképírók is. Azonban már a XVI. századbeli Mercator megjegyzi,² hogy e község elhelyezése a régi térképíróknak nem kis gondot adott, mert észrevették, hogy Ptolemaios a hosszúsági és szélességi fokok (48—46¹/₂) számlálását elhibázta, a mit a később napvilágra jött Peutinger-féle táblák és a feliratos leletek is bizonyítanak; másfelől pedig a legújabban felfedezett athosi kézirati térkép e községet nem is a Tisza mellé, hanem a Rhabon (Sil) és Aluta (Olt) folyók közé teszi. Még inkább nehezíti az eligazodást az, hogy az ó kori nagy földrajz író Dácia térképén a Marost nem jelölte meg. Úgy, hogy ily körülmények közt le kell arról mondanunk, hogy a térkép és a földrajzi mű ránk vonatkozó adatait biztosan értelmezhessek, s a megírt községeket mai térképeinkre helyesen átvihessük. Bármint legyen is egyébiránt a földrajzi vonalakkal a dolog, annyi valószínű, hogy

¹ Kútfőtöredékek, 114—117. ll. Ziridana Szombathy szerint (ki Dion LXVIII-ra alapítja érvelését) Trajánus idejében a rómaiak kezére szállott át s ott is maradt a markomann háborúig (K. u. 106—108) s ezért sorozta azt és Zürobarát Ptolemaios a dák városok közé (Kútfőtöredékek 125.). Megjegyzendő, hogy Ziridana helyett Mercator (editio princeps) Ziridavát jegyez, s vele egyeznek a név leírásában Spruner, Jausz, Goos, Király, Márki (Aradm. tört. I. 24.) stb. is.

² Mercator, Europae tabula IX.

a Tisza és Duna folyótól, a teljes bizonyossággal megállapított Tibiskontól és a Karpathos hegytől véve a távolságokat, határunk arra a helyre esik, mely az athosi térképen Lizisis-szel van megjelölve, habár tudva van előttem, hogy e községet vagy néptörzset történészeink ezelőtt Krassó-Szörénymegyébe, Ezeresre szokták helyezni.

Bármint legyen a dolog, az kétséget nem szenved, hogy a régiségleletek tanúsága szerint a Krisztus utáni I. század derekától kezdve mintegy három századon keresztül a magyar alföldön a jazygok voltak az uralkodó népfaj, ezek specialitáisait képezik a határunkban sűrűn található gyöngyök (khalcedon, üveg, paszta stb.). Edényeik részint egészen barbárok, rosszul iszapolt s rosszul égetett agyagból, részint la Tène formájúak, — részint rómaiak készítményei. Szintúgy római készítésűek fibuláik és ép' ezeknél fogva különböznek dél-oroszországi törzsrókonaiktól, kik csattot és szíj végeket használtak.¹ Rájok mutatnak a la tènei vas régiségek is, melyekben határunk szintén nem szűkülködik.

Mindezek alapján tehát azt kell mondanunk határunkról, hogy itt századon keresztül laktak jazygok bő számmal, s hogy ezek hazájának általában véve nagyobb volt népessége, mint a mennyit a Ptolemaios által megnevezett nyolcz község mutat. Mert e néhány város erejével lehetetlen lett volna rájuk nézve, kik Dácia és Pan-

¹ Nagy Géza úr hozzám írt levele 1898. május 16-ról.

nonia közé beékelve laktak, megvédeni hazájukat, nemcsak, hanem rendszerint támadólag harcolni hatalmas szomszédaik ellen. S minek utána Ptolemaios nem írta fel a jazyg néptörzseket, holott tudja van, hogy mint az ókori nemzetek általában, a jazyg-ok is törzsfőnökök alatt éltek, annak a föltevésnek adhatunk helyet, hogy a jazygok jó részben s valószínűen a mi határunkban is, nem képeztek nagyobb városokat, hanem mint afféle nomád életet folytató lovas hadi nép, kisebb-nagyobb csapatokban szét-szórva éltek. A földrajzi helyi elnevezések ily viszonyok közt ép' úgy, mint az Európa nyugati részén lakó barbároknál, nem annyira városokat, mint inkább néptörzseket jelentenek, melyek uralma olykor nagyobb vidékekre is kiterjedt, melyeken jószágaikat legeltetve, pásztor emberek módjára élőködtek.

Ez lehet megfejtése annak, hogy a ptolemaiosi térképeken a Tisza-Duna közének legalább is fele részén (délen és észak-keleten) egyetlen egy város sincs megjelölve, hasonló jelenség mutatkozik a tulsó oldalon, a dák földön, a keleti parti 4—5 vármegye területén, hol a hegyek tövében fekvő Rukoniontól (Tokaj tája) kezdve Zurobaráig egyetlenegy város sincs fölírva s csak az anart-ok, predavensiek és bief-ek nevei vannak feljegyezve. Ez állításunkat a Peutinger tábla is megerősíti, mint a mely a Viminatio, Singiduno és Tauruno városokkal szembe eső terjedelmes vidéket egyenesen a „Sarmaták

pusztaságai"-nak (Solitudines Sarmatarum) nevezi.¹

A mi egyébiránt a jazygok műveltségi állapotát illeti, Ammianus Marcellinus szerint fa házakban laktak, kereskedő hajóik jártak a Tiszán s mikor a rómaiak megengedték, a Dunán is, mi által keleten távol maradt fajrokonáikkal is feltarthatták az összeköttetést. A szekerekkel való közlekedést a dáciai helytartók Erdélyen át szintén megengedték nekik. A góthoktól a dunai és tengeri hajózásra hasonlóképp nyertek engedélyt. Földművelést alig űztek, legalább rabló életmódjuk ezt látszik bizonyítani. Hosszú dárdaik voltak, pánccéljok síma, csiszolt szaruból készült, vászon ruhájokba tollazat módjára beleszőve.

γ

A népek élete a római birodalomban és Jazygiában. — A jászok rabló hadjáratai Pannoniában. — A rómaiak védekezései. — A jászok részvéte a markomann háboruban. — Harcaik a Duna jegén és a kvádok szövetségében Esztergom táján. — Béke Márk Aurél császárral. — Zantikos fejedelm. — A harcz megújulása Pertinax és Kommodus császárok alatt. — Az újabb békében külön kikötés a jászokra nézve. — A jazygok újabb nyugtalankodásai.

A római birodalomnak, sőt az emberiségnek legfényesebb korszaka volt ez, melyről épen írunk, midőn t. i. Trajánus, Antonius Pius, Markus Aurelius személyeikben a lelki nemesség ritka példányai

¹ Pentinger tábla, VI-dik szelvény.